

DOI 10.31651/2524-2660-2020-3-33-39
ORCID 0000-0001-6896-9369

БАДЕР Валентина Іванівна,

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри теорії і методики початкової освіти,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: v_bader@i.ua

УДК 378.016 : 80]::373.3.011.3-051-047.22(045)

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПРИ ВИВЧЕННІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Проведено аналіз психолого-педагогічних і лінгвістичних досліджень у контексті формування емоційної компетентності майбутніх учителів початкової школи; визначено сутнісні характеристики поняття «емоційна компетентність» з позицій лінгводидактики; визначено технології формування емоційної компетентності.

Ключові слова: емоційний інтелект; емоційна компетентність; вербалізація емоцій; лінгвістична теорія емоцій; психологічна теорія емоційного інтелекту.

Постановка проблеми. У зарубіжних та вітчизняних дослідженнях останнім часом усе більшої актуальності набувають проблеми вивчення емоційного інтелекту: уточнюється поняття «емоційний інтелект» у психолого-педагогічній літературі, досліджується історія становлення уявлень про нього, виокремлюються форми, визначається структура, розробляються методики розвитку й вимірювання. Активізація уваги щодо вивчення цього феномена зумов-

лена вагомістю емоцій у ділових і особистісних стосунках, стилі керівництва й вихованні дітей, способах прийняття рішень і розв'язання конфліктів, прийомах психологічного впливу на людей, професійному зростанні.

У численних наукових розвідках відмічається, що емоційний інтелект - це особистісний ресурс для ефективного спілкування, вирішальний фактор самореалізації особистості, який впливає на організацію навчального процесу, є запорукою академічної успішності й залежить не лише від розумових здібностей, а й від уміння усвідомлювати власний емоційний стан, керувати власними емоціями, впливати на емоції інших під час спілкування. Про готовність до професійної діяльності, на думку вчених, можна говорити лише за умови позитивного ставлення до вибраної діяльності; задоволення процесом і результатом цієї діяльності; вміння адаптувати свою поведінку до конкретної ситуації; мати високо розвинутий емоційний інтелект та вміння його використовувати у спілкуванні, стосунках, розв'язанні професійно важливих завдань [1-3].

Зміна парадигмальних орієнтирів сучасної національної освіти зумовила виокремлення емоційного інтелекту як особистісного чинника професійного становлення майбутнього вчителя, в тому числі вчителя початкової школи. Гармонізація інтелектуального й емоційного чинників у професійній підготовці вчителів початкової школи можлива за умови формування емоційної компетентності на основі набуття знань про емоції, вміння уживати мовні засоби з метою управління власними емоціями й емоційними станами учасників освітнього процесу. Сучасні дослідники одностайні в думці, що формування емоційної компетентності необхідно розглядати у тісному взаємозв'язку з комунікативною, а розвинутий емоційний інтелект як один із найважливіших компонентів професійної готовності майбутнього вчителя початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку емоційного інтелекту активно розробляється зарубіжними й вітчизняними вченими. Емоційний інтелект є предметом багатьох наукових досліджень. Концепції емоційного інтелекту представлені у працях зарубіжних (Д. Гоулман, П. Саловей, Дж. Мейер, Д. Карузо, Г. Гарднер, Р. Бар-Он, С. Хейн, Р. Купер, Х. Вайсбах, К. Кеннон, Дж. Готтманта ін.) та вітчизняних учених (О. Верітова, С. Дубовик, В. Зарицька, Н. Коврига, О. Лящ, Е. Носенко та ін.).

Значний інтерес науковців спостерігається й до проблем вербалізації емоцій, пошуку шляхів формування емоційної компетентності майбутніх фахівців. Розробляється лінгвістична теорія емоцій (Г. Величко, І. Кость, О. Малиненко, Н. Негрич, П. Селігей, Д. Станко та ін.); описуються різноманітні класифікації емоцій з позицій лінгвістики, пропонуються моделі емоційного інтелекту й визначаються його структурні компоненти, з'ясовується зміст поняття «емоційна компетентність» у контексті професійного становлення [4-6].

Як свідчить аналіз наукового доробку зарубіжних і вітчизняних учених, виробляється потужна теоретико-методологічна база для осучаснення фахової підготовки педагогів. Оскільки важливу роль у ній відіграють компетентнісний, особистісно-діяльнісний і технологічний підходи, то естетичну компетентність розглядаємо у тісному взаємозв'язку з комунікативною, а розвинутий емоційний інтелект як результат мислительної й мовно-мовленнєвої діяльності.

Мета статті: конкретизувати сутність феномену «емоційна компетентність» та її структуру на засадах емоціології, лінгвістики емоцій, лінгводидактики; визначити методи і технології формування емоційної компетентності в майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх десятиліть триває активний пошук підходів до формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх учителів. Моделюються психолого-педагогічні системи, спрямовані на стимулювання інтелектуального й емоційного розвитку комунікативно компетентних членів суспільства (О. Верітова, Н. Волкова, В. Зарицька, Л. Кондрашова, Є. Лодатко, О. Милославська, Е. Носенко та ін.), виводяться сучасні концепції фахової підготовки [7] на теоретико-методологічних засадах емоціології. У психологічній науці добре відомі такі моделі емоційного інтелекту: моделі емоційного інтелекту Дж. Мейера, П. Селовея та Д. Карузо, модель компетентностей Д. Гоулмана, змішана модель емоційного інтелекту Р. Бар-Она, диспозиційна модель емоційного інтелекту К.В. Петрідеса та А. Фурнема, змішана модель емоційного інтелекту Д. Люсіна, інформаційно перероблювана модель емоційного інтелекту Е. Носенко, інтегративна модель І. Андрєєвої та ін.

Зарубіжні дослідники описують емоційний інтелект як сукупність ментальних здібностей, які впливають на усвідомлення власних емоцій і емоцій партнерів по комунікації, управління цими емоціями;

стіжку інтегральну категорію, функції якої зводяться до успішної внутрішньоособистісної та зовнішньоособистісної взаємодії; фактор, який впливає на успішне особистісне і професійне зростання особистості тощо. Емоційний інтелект розглядається як здатність емоційно сприймати, оцінювати та виявляти емоції, спроможність породжувати почуття, які сприяють мисленню, і розуміти емоції й особистісні знання, а також здатність свідомо регулювати емоції задля сприяння власного емоційного та інтелектуального зростання.

В Україні вивчення емоційного інтелекту набуло значного поштовху у зв'язку з дослідженнями І. Анненкової, І. Аршави, О. Верітової, О. Власової, С. Дерев'янка, Т. Драбчук, С. Дубовик, Н. Ковриги, Е. Носенко та ін. Учені визначають передумови розвитку концепцій емоційного інтелекту, розробляють теоретико-методологічні засади, описують моделі розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки (І. Анненкова, В. Борисенко, О. Верітова, Н. Волкова, С. Дубовик, В. Зарицька), у тому числі студентів, майбутніх викладачів вищої школи, учителів. У розроблюваних психологічних концепціях емоційний інтелект розглядається як система здібностей, емоційних компетентностей, інтегральна ознака особистісної ідентичності, психологічне утворення, яке забезпечує соціальну адаптацію, успішність, продуктивне функціонування в особистісній та професійній сферах. Сутність поняття «емоційний інтелект» пов'язується насамперед із професійною та індивідуально-особистісною успішністю людини.

Так, у дослідженнях Е. Носенко, Н. Ковриги емоційний інтелект визначається як інтегральна властивість особистості, складник її внутрішнього світу. На думку вчених, «... емоційний інтелект є дійсно дуже важливою інтегральною характеристикою особистості, яка реалізується в її здібностях розуміти емоції, узагальнювати їх зміст, виокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних відносинах, регулювати емоції таким чином, щоб сприяти за допомогою позитивних емоцій успішній когнітивній пізнавальній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню чи загрожують досягненню індивідуального успіху» [8, с. 36].

Привертаючи увагу до контролюваної й регульованої функцій, В. Зарицька визначає емоційний інтелект як інтегральну властивість особистості розпізнавати, розуміти, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших і використовувати ці здатності для досягнення життєво важливих цілей [9, с. 53].

З погляду І. Андреевої, емоційний інтелект – інтегральне когнітивно-особистісне утворення з найбільш вираженим когнітивним компонентом, сукупність розумових здібностей, пов'язаних із розумінням емоцій і управління ними, компетенцій, пов'язаних із обробленням і трансформацією емоційної інформації, а також комунікативних, емоційних, інтелектуальних і регулятивних особистісних якостей, які сприяють адаптації індивіда [10, с. 108].

Засоби об'єктивації емоцій (вербальні і невербальні) залежать від форми, функцій і структури емоційного інтелекту. Емоційний інтелект виявляється в різноманітних формах. Так, згідно з метамножинною теорією Х. Гарднера, він існує в таких формах: вербально-лінгвістична, логіко-математична, візуально-просторова, тілесно-кінестетична, музично-ритмічна, внутрішньоособистісна, міжособистісна, природнича [11].

За результатами аналізу наукових досліджень можна зробити висновок про те, які функції виконує емоційний інтелект, а саме:

- пізнавальну, накопичення й реалізації емоційного досвіду [12, с. 50];
- адаптивну й стресозахисну [13–15];
- оцінювальну, репрезентативну й регульовальну Дж. Майер, П. Саловей [16, 17];
- мотивувальну [18];
- комунікативну [6];
- ідентифікаційну [19];
- рефлексивну й регулятивну [20; 21];
- інтерпретаційну [22];

На основі аналізу концепцій емоційного інтелекту вчені визначають і описують структурні компоненти емоційного інтелекту: усвідомлення людиною власних емоцій, здатність спостерігати за власними почуттями, емоційна грамотність; здатність регулювати власні емоції – вміння заспокоїти себе, позбавитись тривожного стану, який виникає, суму, або роздратованості; здатність мотивувати себе до діяльності (одним із компонентів мотивування є самоконтроль); розпізнавання та розуміння емоцій, що виникають в інших людей; вміння підтримувати доброзичливі стосунки; комунікативні вміння, які дозволяють успішно встановлювати емоційний контакт зі співрозмовником та ін..

Тож відповідно до змістового наповнення компонентів емоційного інтелекту і його функцій можемо визначити такі складники емоційної компетентності.

Перш ніж визначити змістове наповнення емоційної компетентності, зауважимо, що проблема трактування цієї категорії спричиняє необхідність урахування специфіки понять «здатність» і «здібність».

Здебільшого у науковій літературі вони не розрізняються. Не вдаючись тут до ретельного аналізу термінів, обмежимося тлумаченням їхнього значення, поданого мовознавцем Б. Антоненком-Давидовичем, який визначає «здібність» як наявність природжених задатків якогось таланту, розумових властивостей чи нахил до якогось уміння, а «здатність» – це «набута властивість чи придатність людини або речі до чогось», «здатний відносять до людини, що під впливом тих або тих умов у житті набула певних властивостей, а не народилася з ними» [23]. Тож здібностями, на наш погляд, можна вважати розпізнавання власних емоцій; володіння емоціями; розуміння емоцій інших людей; здібність до психологічної інтерпретації невербальної поведінки інших людей; здібності до запам'ятовування емоцій (емоційний слух, емоційна пам'ять); словесно-логічна пам'ять; словесно-логічне мислення; відтворення й адекватне сприйняття мовних засобів вираження емоцій; мовне чуття (неусвідомлене володіння закономірностями мови у процесі вербалізації емоцій, індивідуальна система підсвідомих оцінок емоційних станів формується в процесі засвоєння мовних знань та свідомого оцінювання і переживання мовних явищ) за умови, якщо ці якості є природженими. Однак, зазначені якості можуть набуватися і в процесі певних видів діяльності. У цьому випадку їх можна розглядати як здатності, вміння здійснювати певні дії.

Доздатностей віднесемо сприймання й розуміння емоцій за вербальними й невербальними засобами; маркування й вербалізацію емоцій, свідоме управління ними; здатність використовувати емоції у процесі мислення й комунікації; здатність опанувати елементами експресії (вербальні та невербальні) – мовою, мімікою, жестами, поставою; здатність застосовувати знання з лінгвістики емоцій та емоціології в комунікативних процесах.

Важливим складником емоційної компетентності є *система знань* про сутність емоційних явищ, структуру емоційної сфери, функції емоційного інтелекту та особливості прояву емоцій та почуттів, групи емоцій – фундаментальних: інтерес, радість, захват, здивування, гнів, презирство, горе, огида, відраза, вина, сором, страх, страждання, тривога, любов (за К.Е. Ізардом), та похідних (напр., страждання, відчуття провини); позитивних і негативних; структуру «вербальних еталонів» сприйняття експресії (судження, що характеризують спілкування людини, яка перебуває в певних станах: напр., презирство – крива посмішка, холодний погляд,

куточки рота опущені тощо); правила самоуправління емоціями; знання про стилі спілкування, в тому числі власний стиль. Оскільки репрезентуються емоції в мові просодемами, інтонаціями, фраземами, лексемами, морфемами, синтаксемами, у структуру лінгвістичних знань, одержуваних при опануванні мовознавчих дисциплін, необхідно включити відомості про засоби вираження емоцій – знання про емоційне навантаження виучуваних мовних одиниць. Безперечно, ідентифікація емоцій за мімікою, позою, жестами, ходом, поглядом зумовлює необхідність засвоєння знань і про ці засоби.

Серед найважливіших *умінь* виокремимо такі: розуміти власні й чужі емоції та почуття, керувати ними у процесі взаємодії; адекватно сприймати чужі емоції; проявляти емпатію; визначати джерело емоції й ступінь її інтенсивності; конструювати власні емоції адекватними мовними засобами; ідентифікувати емоції за мімікою, жестами, «вербальними еталонами»; застосувати конструктивні стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях; вступати в діалогічне спілкування; встановлювати емоційний контакт зі співрозмовником; виявляти емоційну стійкість та саморегуляцію в стресових ситуаціях.

До автоматизму мають бути доведені дії ідентифікації своїх і чужих емоцій; самоконтролю й саморегуляції; сприймання, розуміння й об'єктивації емоцій мовними й позамовними засобами. Такі дії становлять сукупність необхідних для успішної професійної діяльності вчителя *навичок*.

Тож емоційну компетентність майбутніх учителів початкової школи розглядаємо як сукупність знань, умінь і навичок, необхідних їм для сприймання й розуміння чужих емоцій і конструювання власних, потрібних для ефективної комунікації у навчальному процесі й у різних життєвих ситуаціях. Опанування виокремлених знань, умінь і навичок, розвиток здатностей має відбуватися насамперед при засвоєнні знань про мову й мовлення, стилі й типи текстів, інтонаційні особливості оформлення текстів тощо.

Важливим засобом набуття естетичної компетентності є педагогічні технології, застосовувані під час викладання лінгвістичних і лінгводидактичних дисциплін. У арсеналі практиків накопичено багато різних психолого-педагогічних технологій розвитку емоційної сфери особистості: техніки медитації, практики уважності, арт-терапія, метод ненасильницького спілкування, казкотерапія, дихальні практики; технологія групової навчальної діяльності, методи інтелектуальної суперечки, фасилі-

тованого диспуту, дискусія. Останнім часом набули поширення тренінги емоційно-інтелектуального розвитку. Формувати вміння легко і швидко встановити емоційний контакт із співрозмовником, проникати у внутрішній світ і визначати за вербальними і невербальними засобами спілкування його емоційний стан, на основі цього налагоджувати конструктивні взаємини можна й за умови застосування таких технологій, як проектна, ігрова тощо.

Отже, успіх майбутнього вчителя початкової школи, його емоційна компетентність, комунікативна вправність дозволять формувати нове покоління українців, здатних розпізнавати, контролювати й конструювати емоції з метою ефективної комунікації в різних ситуаціях спілкування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як свідчить аналіз нормативних документів, психолого-педагогічної літератури, продуктивним у підготовці майбутніх учителів початкової школи має стати розроблення теоретико-методичних основ створення і впровадження інтегративних курсів (насамперед маємо на увазі інтеграцію педагогічних, психологічних, лінгвістичних і лінгвометодичних дисциплін), спрямованих на комплексне й систематичне формування емоційної й комунікативної компетентностей.

Список бібліографічних посилань

1. Зарицька В.В. Емоційний інтелект як складова готовності особистості до професійної діяльності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*, 2014. Вип. 49. С. 42–51.
2. Волкова Н.П. Емоційний інтелект як інтегральна властивість, що забезпечує компетентність майбутнього вчителя в здійсненні професійно-педагогічної комунікації. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць*. Запоріжжя, 2007. Вип. 41. С. 80–87. URL: http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/979/1/стаття_емоційний_інтелект_2007.doc
3. Дубовик С.Г., Драбчук Т.І. Розвиток емоційного інтелекту сучасних менеджерів як умова їх успішної діяльності. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, 2014. Вип. 5. С. 8–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2014_5_4.
4. Анненкова І.П. Формування емоційної культури майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2002. 240 с.
5. Верігова О.С. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів вищої школи в процесі магістерської підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2019. 20 с.
6. Милославська О.В. Емоційний інтелект як складова комунікативної компетентності студентів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Харків, 2011. 19 с.
7. Лодатко, Є.О. Інтелектуальна соціалізація особистості вчителя початкових класів. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний ча-*

- сопис*, 2012. Вип. 3(46). С. 180–187; Лодатко, Є.О. Про емоційну складову навчального процесу в початковій школі. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. 8 грудня 2016 р. Суми: Цьома С.П., 2016. Ч. 1. С. 65–68.
8. Носенко Е.А., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. Київ, 2003. 159 с.
 9. Зарицька В.В. Самоконтроль емоцій як детермінанта стресостійкості. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. Харків: ХНПУ, 2015. Вип. 50. С. 101–113.
 10. Андреева И.Н. Современные представления об эмоциональном интеллекте и его месте в структуре личности. *Журнал Белорусского государственного университета. Философия. Психология*, 2017. № 2. С. 104–109.
 11. Gardner H. *Multiple intelligences: The theory in practice*. N.Y.: BasicBooks, 1993. 528 p.
 12. Ляш О.П. Теоретико-методологічний аналіз змісту емоційного інтелекту. *Вісник [Київського інституту бізнесу та технологій]*, 2016. № 3. С. 47–50. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21D BN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Vkib_2016_3_11.pdf.
 13. Дерев'янка С.П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Київ, 2009. 20 с.
 14. Коврига Н.В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2003. 20 с.
 15. Носенко Е.А. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*, 2004. № 4. С. 95–109.
 16. Salovey P., Sluyter D. (Eds). *Emotional development and Emotional Intelligence: Implications for educators*. NewYork: BasicBooks, 1997. 288 p.; Mayer J.D., Salovey P. *The Intelligence of emotional intelligence. Intelligence*, 1993. Vol. 17, N 4. P. 433–442.
 17. Гоулан Д. Эмоциональный интелект. Пер. с англ. М.: АСТ: Астрель, 2011. 478 с.
 18. ИльинЕ.П. Эмоции и чувства. СПб., 2001. 752 с.
 19. Дерев'янка С.П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*, 2008. № 1. С. 96–104.
 20. Шпак М.В. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. № 1(2). С. 282–287.
 21. Носенко Е.А., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. Київ: Вища школа, 2003. 126 с.
 22. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ: Рад. письменник, 1970. 182 с.

References

1. Zarytska, V.V. (2014). Emotional intelligence as a component of a person's readiness for professional activity. *Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after G.S.Skovoroda. Psychology*, 49: 42–51. [in Ukr.]
2. Volkova, N.P. (2007). Emotional intelligence as an integral property that ensures the competence of the future teacher in the implementation of professional pedagogical communication. *Pedagogy and psychology of creative personality formation: problems and searches: coll. science. work*. Zaporozhye, 41: 80–87. Retrieved from http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/979/1/стаття_емоційний_інтелект_2007.doc
3. Dubovik, S.G. (2014). Development of emotional intelligence of modern managers as a condition of their successful activity. *Bulletin of Sumy National Agrarian University. Serial Economics and management*, 5: 8–14. [in Ukr.]

4. Annenkova, I.P. (2002). Formation of emotional culture of future teachers in the process of studying pedagogical disciplines: Theses of PhD Dissertation. Odessa. 240 p. [in Ukr.]
5. Veritova, O.S. (2019). Development of emotional intelligence of future teachers of higher school in the process of master's training: Abstract of PhD Dissertation. Zaporizhzhia. 20 p.
6. Miloslavskaya, O.V. (2011). Emotional intelligence as a component of communicative competence of students: Abstract of PhD Dissertation. Kharkiv. 19 p. [in Ukr.]
7. Lodatko, Ye.O. (2012). Intellectual socialization of the personality of a primary school teacher. *Higher education of Ukraine: Theoretical and scientific-methodical magazine*, 3(46): 180–187; Lodatko, Ye.O. (2016). About the emotional component of the educational process in primary school. *Educational innovations: philosophy, psychology, pedagogy: Proceedings of the III International scientific-practical conference*. December 8, 2016. Sumy: Tsyoma SP, 1: 65–68. [in Ukr.]
8. Nosenko, E.L., Kovriga, N.V. (2003). Emotional intelligence: conceptualization of the phenomenon, main functions: monograph. Kyiv. 159 p. [in Ukr.]
9. Zarytska, V.V. (2015). Self-control of emotions as a determinant of stress resistance. *Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda. Psychology*, 50: 101–113. [in Ukr.]
10. Andreeva, I.N. (2017). Modern ideas about emotional intelligence and its place in the structure of personality. *Journal of the Belarusian State University. Philosophy. Psychology*, 2: 104–109. [in Ukr.]
11. Gardner, H. (1993). Multiple intelligences: The theory in practice. N.Y: Basic Books. 528 p.
12. Lyashch, O.P. (2016). Theoretical and methodological analysis of the content of emotional intelligence. *Bulletin [Kyiv Institute of Business and Technology]*, 3: 47–50. [in Ukr.]
13. Derevyanko, S.P. (2009). Emotional intelligence as a factor of socio-psychological adaptation of the individual to the student environment. Abstract of PhD Dissertation. Kyiv, 2009. 20 p. [in Ukr.]
14. Kovriga, N.V. (2003). Stress-protective and adaptive functions of emotional intelligence. Abstract of PhD Dissertation. Kyiv. 20 p. [in Ukr.]
15. Nosenko, E.L. (2004). *Emotional intelligence as a socially significant integral property of personality. Psychology and Society*, 4: 95–109. [in Ukr.]
16. Salovey, P. Sluyter, D. (Eds) (1997). Emotional development and Emotional Intelligence: Implications for educators. New York: Basic Books. 288 p.
17. Mayer, J.D. (1993). The Intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17(4): 433–442. [in Ukr.]
18. Goulman, D. (2011). Emotional intelligence. Transl. from eng. Moscow: AST; Astrel. 478 p. [in Rus.]
19. Ilyin, E.P. (2001). Emotions and feelings. SPb. 752 p. [in Ukr.]
20. Derevyanko, S.P. (2008). *Actualization of emotional intelligence in emotional conditions. Social psychology*, 1: 96–104. [in Ukr.]
21. Starling, M.V. (2011). *Emotional intelligence in the context of modern psychological research. Personality psychology*, 1(2): 282–287. [in Ukr.]
22. Nosenko, E.L., Kovriga, N.V. (2003). Emotional intelligence: conceptualization of the phenomenon, basic functions. Kyiv: Higher School. 126 p. [in Ukr.]
23. Antonenko-Davidovich, B.D. (1970). How we speak. Kyiv: Rad. writer. 182 p. [in Ukr.]

BADER Valentina,

Doctor Science in Pedagogy, Professor, Professor of Theory and Methodology of Primary Education Department,
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

FORMATION OF EMOTIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE STUDY OF LINGUISTIC DISCIPLINES

Summary. *The change of paradigmatic guidelines of modern national education has led to the separation of emotional intelligence as a personal factor in the professional development of future teachers, including primary school teachers. Harmonization of intellectual and emotional factors in the professional training of primary school teachers is possible provided the formation of emotional competence based on the acquisition of knowledge about emotions, the ability to use language to manage their own emotions and emotional states of participants in the educational process. Modern researchers are unanimous in the opinion that the formation of emotional competence should be considered in close connection with the communicative, and developed emotional intelligence as one of the most important components of professional readiness of future primary school teachers.*

The purpose of the study is to specify the essence of the phenomenon of "emotional competence" and its structure on the basis of emotion, linguistics of emotions, linguodidactics; identification of technologies for the formation of emotional competence in future primary school teachers.

The following research methods were used to solve the problems: abstract-logical – to summarize the theoretical material on the problem of professional training of future primary school teachers; generalization, analysis and synthesis — for the analysis of theoretical research in the fields of emotion and linguistics of emotions, clarification of the concept of "emotional competence", definition of the set of knowledge, skills and abilities necessary for perception, understanding and construction of emotions.

The results. The concept of "emotional competence" on the basis of emotion, linguistics of emotions and linguistic methodology is specified.

Originality. The concept of "emotional competence" is specified, abilities, abilities, volume of knowledge, abilities and skills necessary for future primary school teachers for development of their emotional sphere are defined.

Abilities, in our opinion, can be considered the recognition of their own emotions; possession of emotions; understanding other people's emotions; ability to psychologically interpret other people's nonverbal behavior; ability to memorize emotions (emotional hearing, emotional memory); verbal-logical memory; verbal and logical thinking; reproduction and adequate perception of language means of expression of emotions; linguistic sense (unconscious mastery of the laws of language in the process of verbalization of emotions, individual system of subconscious assessments of emotional states is formed in the process of learning language knowledge and conscious assessment and experience of language phenomena) provided that these qualities are innate. However, these qualities can be acquired in the process of certain activities. In this case, they can be considered as abilities, the ability to perform certain actions.

Abilities include the perception and understanding of emotions by verbal and nonverbal means; marking and verbalization of emotions, conscious management of them; ability to use emotions in the process of thinking and communication; ability to master the elements of expression (verbal and nonverbal) — language, facial expressions, gestures, posture; ability to apply knowledge of the linguistics of emotions and emotion in communicative processes.

An important component of emotional competence is a system of knowledge about the nature of emotional phenomena, the structure of the emotional sphere, the functions of emotional intelligence and features of emotions and feelings, groups of emotions — fundamental: interest, joy, delight, surprise, anger, contempt, grief, disgust, disgust, guilt, shame, fear, suffering, anxiety, love (according to K.E. Izard), and derivatives (for example, suffering, guilt); positive and negative; the structure of "verbal standards" of perception of expression (judgments that characterize the communication of a person who is in certain states: for example, contempt, a crooked smile, a

cold look, the corners of the mouth are lowered, etc.); rules of self-management of emotions; knowledge of communication styles, including one's own style. Since emotions in language are represented by prosodies, intonemes, phrases, tokens, morphemes, syntaxes, the structure of linguistic knowledge obtained by mastering linguistic disciplines, it is necessary to include information about the means of expression of emotions — knowledge of the emotional load of the studied language units. Undoubtedly, the identification of emotions by facial expressions, posture, gestures, gait, gaze necessitates the acquisition of knowledge about these tools.

Among the most important skills are the following: to understand their own and others' emotions and feelings, to manage them in the process of interaction; adequately perceive other people's emotions; show empathy; determine the source of emotion and the degree of its intensity; to construct own emotions by adequate language means; identify emotions by facial expressions, gestures, "verbal standards"; apply constructive strategies of behavior in conflict situations; enter into dialogic communication; establish emotional contact with the interlocutor; show emotional resilience and self-regulation in stressful situations.

The actions of identifying one's own and others' emotions must be brought to automatism; self-control and self-regulation; perception, understanding and objectification of emotions by verbal and extralinguistic means. Such actions are a set of skills necessary for successful professional activity of a teacher.

Conclusion. Therefore, we consider the emotional competence of future primary school teachers as a set of knowledge, skills and abilities necessary for them to perceive and understand other people's emotions and construct their own, necessary for effective communication in the learning process and in various life situations. Mastering the selected knowledge, skills and abilities, the development of abilities should occur primarily in the acquisition of knowledge about language and speech, styles and types of texts, intonation features of text design, and so on.

Keywords: *emotional intelligence; emotional competence; verbalization of emotions; linguistic theory of emotions; psychological theory of emotional intelligence.*

*Одержано редакцією 25.07.2020
Прийнято до публікації 19.08.2020*